

1900-talets cancervård ur sociologisk vinkel

Anders Persson. **I kräftans tecken. En historiesociologisk studie av cancerforskningens samhälleliga villkor i Sverige och USA under 1900-talet.** Göteborg Studies in Sociology No 8. 177 sidor. Göteborg: Göteborgs universitet; 2002. ISBN 91-974106-2-4.

Recensent: Olle Kjellgren, professor, Umeå.

II Detta är en akademisk avhandling utgången från en sociologisk institution i Göteborg. Den är mycket grundlig och detaljerad och belyser vår föränderliga syn på cancersjukdomarna under 1900-talet samt redogör för vår syn på cancers orsaker och dess behandling.

Näst största dödsorsaken

I den industrialiserade delen av världen utgör cancersjukdomarna den näst största dödsorsaken efter hjärt-kärlsjukdomarna. I Sverige ökar cancersjukdomarna med 1,2 procent per år. 1999 tillkom 38 745 nya fall. Cancer förknippas med långvarigt lidande och död. Tidigare hade tuberkulosen en motsvarande plats.

Behandling på liv och död

Cancerbehandlingen är en strid på liv och död, och behandlingsmetoderna beskrivs i dramatiska metaforer fyllda av våldsam kraft och mystik. Behandlingen finansieras i regel genom insamlingar av olika slag.

I USA t ex förklarade president Nixon 1971 »krig« mot cancer, och de ekonomiska resurserna spädades på med många miljoner dollar under de följande åren. I Sverige har Riksföreningen mot cancer/Cancerfonden varit den huvudsakliga ekonomiska garanten för ekonomiskt stöd till cancerforskningen.

Effekter av industrialiseringen

Genom industrialiseringen har en miljö skapats där en tidigare aldrig skådad mängd av kemiska och fysikaliska faktorer tillkommit. Stor betydelse fick den

1884 skapade »the Bonsack cigarett rolling machine«. Med hjälp av denna maskin kunde nu cigaretter massproduceras till ett billigt pris. Under första världskriget blev cigarettens i första hand »soldaternas vän« för att sedan spridas till hela folket.

Svenska pionjärer

Under de senare seklerna framfördes en mängd olika teorier angående orsakerna till cancer.

Speciella cancerforskningsinstitut inrättades. Liksom i övriga världen spekulerade svenska läkare över cancers natur. En mängd vitt skilda teorier lanserades. Inom behandlingen kom kirurgin att kompletteras med radium- och röntgenbehandling. 1909 startade professorerna John Berg och Gösta Forsell det fristående institutet Radiumhemmet. Följande år tillkom Svenska cancerföreningen. Båda kom att få en oerhörd betydelse för den framtida cancerforskningen och -behandlingen i Sverige.

Statligt engagemang

Något större intresse för cancerforskning och cancervård visades inte från statens sida förrän vid tiden för andra världskriget såväl i USA som i Sverige.

Därefter kom en period med kraftigt intresse och engagemang från statens sida. I USA tillkom National Cancer Institute (NCI) och American Cancer Society (ACS) samt Cancerfonden i Sverige som nya organisationer inom cancerforskningsfinansieringen. Särskilt intresse ägnades åt forskning kring cytostatikaterapi och virusgenes vid cancerbildning.

Efter flera motioner i riksdagen inrättades Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande, som skildes från Cancerföreningen genom att betona upplysningsverksamhet som en viktig del i organisationens arbete. Föreningen kom att knyta internationell expertis till sig.

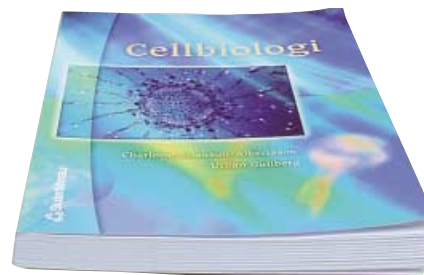
Områden för cancerforskning

I ett särskilt kapitel beskrivs föreningens nationella och internationella verksamhet, t ex inrättandet av ett cancerregister och bildandet av en tumörbiologisk institution. En mångfald områden för cancerforskning beskrivs.

Ett kapitel ägnas åt en helhetssyn på patienten med psykosociala aspekter på den cancersjuka individen.

En guldgruva för kunskapssökare

Denna omfattande avhandling är en guldgruva för den som vill hämta kunskap inom detta svåröverskådliga området.

Ny svensk lärobok i cellbiologi

Charlotte Erlanson-Albertsson, Urban Gullberg. **Cellbiologi.** 294 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2002. ISBN 91-44-02047-3.

Recensent: Urban Lendahl, professor, institutionen för cell- och molekylärbiologi, Karolinska institutet, Stockholm.

II Boken »Cellbiologi« är avsedd att vara en komprimerad lärobok i cellbiologi. Den är tänkt att användas på biovetenskapliga utbildningar riktade mot humanmedicin på postgymnasial nivå, exempelvis läkare, biomedicinare, tandläkare med flera.

Traditionell avsnittsindelning

En ny lärobok på svenska i detta snabbt expanderande ämne är en stor händelse och bör därför ägnas vederbörlig uppmärksamhet. Boken, som omfattar 30 kapitel och 294 sidor, är ett ambitiöst försök att göra ämnet cellbiologi begripligt och att dessutom ge en svensk nomenklatur åt ett forskningsfält där engelskan annars är helt förhärskande.

Upplägget är i viss mån traditionellt, med en huvudindelning i tre avsnitt om cellbiologi, molekylärbiologi respektive energimetabolism.

Detta ger både för- och nackdelar för läsaren. Fördelarna är att man går från makroperspektivet på den cellulära nivån för att sedan närma sig det molekylära och slutligen integrera många aspekter i ett mer fysiologiskt perspektiv inom avsnittet om energimetabolism.

En nackdel är att en del processer styckas upp på ett i viss mån konstruerat sätt, och något av helheten går förlorad. Som exempel får man en kort beskrivning av cellkärnan i ett kapitel, cellcykelns reglering i ett annat kapitel samt kontroll av genreglering och -transkription i ett tredje kapitel.

Medicinsk utgångspunkt

Man kan dock göra invändningar mot uppdelningen inom i stort sett varje lärobok i detta ämne, och till bokens försvar

ska sägas att varje kapitel är logiskt sammanhållet. Dessutom har boken en stor förtjänst, framför allt för medicinskt intresserade läsare, genom att de allra flesta kapitel tar ett klart avstamp i medicinska frågor och med utgångspunkt i dessa beskriver komplexa cell- och molekylärbioologiska processer.

Detta är ett mer ovanligt grepp, då de flesta läroböcker har en mer allmänbiologisk ingång, och det gör läsoplevelsen av »Cellbiologi« mer spännande och intressant i det medicinska perspektivet. Vidare är det inspirerande att energimetabolismen ges stort utrymme jämfört med hur det ser ut i de vanligast förekommande engelska läroböckerna.

Skapar svensk terminologi

En fråga som automatiskt inställer sig är hur skapandet av en modern svensk terminologi för cellbiologi fungerar. Det är svårt att ta fram adekvata svenska översättningar, men författarna lyckas på de flesta ställen ganska väl med detta. En del översättningar förefaller dock en smula märkliga. Att införa ordet prob för engelskans »probe« när sökfragment är ett relativt accepterat begrepp känns sökt, likaså att översätta »reverse transcriptase« med reverst transkriptas i stället för det etablerade omvänt transkriptas.

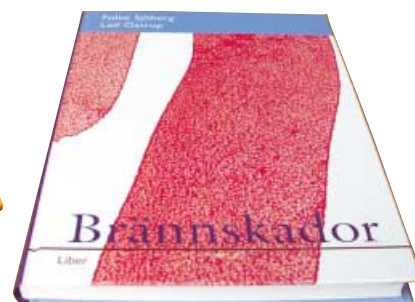
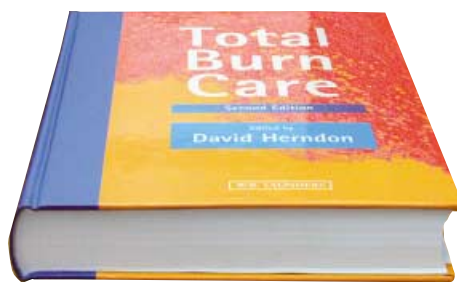
Bra ordlista mindre bra referenssystem

Boken är försedd med en kort ordlista, där några av de vanligaste termerna förklaras mer i detalj. Urvalet av termer liksom förklaringarna är sammantaget mycket bra. Mindre lyckat är dock att det i texten inte löpande refereras till litteraturlistan, utan att den endast förekommer som en separat del i slutet av boken. Utöver problemet att snabbt kunna korrelera referenserna till korrekt kapitel förefaller också urvalet av referenser i litteraturlistan en smula rapsodiskt, och på flera ställen kunde man ha valt att citera mer sentida referenser.

Intressant bok med egen nisch

Dessa kommentarer ska dock inte tolkas som mer än randkritik, på det hela taget är boken »Cellbiologi« ett intressant och välskrivet bidrag till den palett av läroböcker som finns i ämnet. Den har en tydlig nisch, både genom sitt medicinska förhållningssätt och genom att den ger en god och uppdaterad exposé av ett mycket dynamiskt fält författad på svenska.

Den utgör således ett gott komplement till mer djuplodande engelskspråkiga läroböcker, tex Alberts och medarbetarens »Molecular biology of the cell«.

Svensk bok om brännskador bättre än amerikanskt standardverk

David Herndon, ed. **Total burn care**. 817 sidor. London–Edinburgh–New York: W B Saunders; 2002. ISBN 0-7020-2612-3.

Folke Sjöberg, Leif Östrup, red. **Brännskador**. 233 sidor. Stockholm: Liber; 2002. ISBN 91-47-05107-8.

Recensent: Bengt Gerdin, professor i intensiv- och brännskadevård, Akademiska sjukhuset, Uppsala.

II Brännskada är en av de vanligaste traumatologiska orsakerna till död i ett världsperspektiv. Medan mortaliteten i u-land fortfarande är skriande hög har prognosen förbättrats betydligt i i-land under de senaste decennierna. I de allra bästa händer är nu prognosen så god att individer med nästan total avsaknad av hud kan fås att överleva och komma tillbaka till en livskvalitet som, jämfört med vid andra handikappande tillstånd, är god.

Samtidigt som detta skett har infrastrukturella förändringar i det västerländska samhället lett till alltmer minskande brännskadeincidens. Detta har i sin tur gjort att vården ytterligare centraliserats till ett fåtal högspecialiserade enheter. På dessa enheter bedrivs såväl intensivvård som akut sårvård och senare rekonstruktiv vård samt även, för de allra svåraste skadorna, rehabilitering.

Amerikanskt standardverk

Under dessa senaste decennier har den nya kunskapen som utmejslats till ett integrerat »brännskadevårdskoncept« inte samlats i en omfattande lärobok förrän år 1996, då »Total burn care« kom ut i sin första upplaga. Redaktör var David Herndon, ansvarig för USAs ledande brännskadeenhet för barn, Shriner's i Galveston, Texas. I syfte att åstadkomma ett standardverk, ehuru för amerikanska förhållanden, var de 60 kapitlen författade av inte mindre än 82 etablerade, huvudsakligen amerikanska, forskare.

Den har bemötts mycket väl av det internationella brännskadesamfundet och

betraktas som den enda heltäckande läroboken.

Utökad upplaga

Nu har denna bok utkommit i sin andra utökade upplaga. Den har erhållit några delvis kosmetiska och några reella förändringar jämfört med den första upplagan. Författarna är delvis utbytta, och flera områden täcks med helt nya kapitel.

Vissa brister

Uppdelningen på många kapitel med många författare har delvis lett till ett visst »överlapp« mellan olika kapitel medan andra områden är sämre täckta.

Till detta hör de praktiskt intensivvårdsrelaterade kapitlen där man bland annat saknar överväganden av hur den mycket svåra initiala vätsketerapi ska skötas på ett optimalt sätt. Medan det är klarlagt vilka generella principer som ska tillämpas finns inga riktigt bra råd om hur man i detalj ska tillämpa dessa principer i en kliniskt besvärlig verklighet. Ett annat problem, som inte verkar fullkomligt uppdaterat, är posttraumatsvaret. Vidare finner man vissa gränsöverskridande frågor, exempelvis hela komplexet blod, blodning, blodterapi, järnomsättning, hematopoes utspärr till flera olika kapitel utan uppenbart sammanhang. Jag saknar helt vägledning om när det är relevant att övergå från aktiv vård till palliativ vård vid så kallade hopplösa fall. Ordet »palliative« finns inte i boken.

Bra om kirurgisk behandling

Den rent kirurgiska behandlingen av brännskadesåret är väl beskriven. Ävenledes finner man, delvis nyskrivet, en utmärkt beskrivning av sårets och sårläggningens patologi och patofysiologi.

Främmande för svenska förhållanden

Delar av boken känns aningen främmande för svenska, eller för den delen även andra icke amerikanska förhållanden. Detta gäller exempelvis beskrivning av